

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Opettajan pedagogiset opinnot verkossa
Opetussuunnitelmatyö tutkivaa työtettä hyödyntäen

Tarja Aaltonen
Maarit Alasuutari
Katja Repo

2006

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU, AMMATILLINEN
OPETTAJAKORKEAKOULU: Opettajan pedagogiset opinnot verkossa. Opetus-
suunnitelmatyö tutkivaa työtettä hyödyntäen

Tampereen ammattikorkeakoulu

s. 48

Toukokuu 2006

Asiasanat: pedagogiset opinnot, verkkoympäristö, opetussuunnitelma, tutkiva työ-
ote

Ryhmän opettaja: Maarit Kolari, Antti Saikku

TIIVISTELMÄ

Kehittämishanke on osa Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun 1.3.2006 alkanutta ja 30.9.2007 päättyvää Opettajakoulutuksen verkko-opetushanketta (ESR – hanke), jossa luodaan opettajan pedagogisten opintojen verkkosovellusta. Tekijät osallistuivat hankkeen suunnittelutyöryhmään opettajaopiskelijoiden edustajina ja heidän tehtävänä oli rakentaa opetussuunnitelma verkkototeutuksen pohjaksi. Tekijöiden vuoden monimuotokoulutuksesta saamat kokemukset ja ajatukset otettiin näin käyttöön verkkototeutuksen kehittämisessä. Kehittämishankkeena laadittiin ehdotelma opetus- ja toteutussuunnitelmaksi, joka toimii hankkeen lopullisen ja toteutettavan opetus- ja toteutussuunnitelman pohjatyönä.

Kehittämishankeraportti alkaa kuvauksella siitä, mitä opetussuunnitelmatyöskentelyllä tarkoitetaan, minkälaisen lisän verkkototeutus hankkeeseen tuo ja millaisilla työskentelymalleilla opetussuunnitelmatyötä voidaan rakentaa. Työskentelyn ohjenuoraksi otettiin tutkivan oppimisen ideologia, jonka tarkkaan noudattamiseen ei kuitenkaan pyritty, vaan pikemminkin hyödynnettiin sitä tutkivan työotteen muodossa.

Alun kuvailevien osuuksien jälkeen raportissa esitetään ehdotelma opetus- ja toteutussuunnitelmaksi. Opetussuunnitelma sisältää opetusministeriön ohjeiden mukaisesti kasvatustieteelliset perusopinnot (10 op), ammattipedagogiset opinnot (35 op) ja opetusharjoittelun (15 op), jota tässä ehdotuksessa nimitetään työyhteisössä oppimiseksi. Erotuksena nykyisin käytössä olevaan opetussuunnitelmaan ehdotelmassa on ammattipedagogisiin opintoihin sisällytetty myös kehittämishanke ja valinnaisten opintojen opintopisteet. Toteutussuunnitelma sisältää kuvauksen oppimistehtävistä ja kirjallisuudesta sekä alustavia ajatuksia verkkomateriaalista ja oppimisaihioista. Koulutukseen sisältyy verkko-opintojen ohella joko omassa oppilaitoksessa tai erikseen hankitussa harjoittelupaikassa toteutettu työyhteisössä oppiminen sekä kymmenen lähipäivää. Opetus- ja toteutussuunnitelmaehdotelmien jälkeen raportissa kuvataan lähipäivien teemat ja kirjataan työyhteisössä oppimisen toteutussuunnitelma. Raportin lopussa esitetään ajatuksia arviointi- ja palautekäytännöistä ja arvioidaan kehittämishankkeen tekemisen prosessia ja lopputulosta.

Sisällysluettelo

1. JOHDANNOKSI	3
2. OPETUSSUUNNITELMAN RAKENTAMISESTA.....	4
3. VERKKO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ.....	7
4. TUTKIVAN OPPIMISEN TYÖSKENTELYPERIAATTEITA	9
4.1. Oppiminen tiedon hankintana	10
4.2. Oppiminen osallistumisena	11
4.3. Oppiminen uuden tiedon tuottamisena	13
5. EHDOTUS VERKKOKURSSIN OPETUS- JA TOTEUTUSSUUNNITELMAKSI.....	14
5.1. Opetussuunnitelman rakenne ja laajuus.....	15
5.2. Ammattipedagogisten opintojen (35 op) ja työyhteisössä oppimisen (15 op) opetussuunnitelmarunko	16
5.3. Ammattipedagogisten opintojen (35 op) ja työyhteisössä oppimisen (15 op) toteutussuunnitelma.....	19
5.3.1 Verkko-opintoina suoritettavat kokonaisuudet	19
5.3.2. Lähiopetuspäivät kootusti (yhteensä 10 päivää).....	36
5.3.3. Työyhteisössä oppiminen.....	38
5.3.4. Opetussuunnitelman kehittäminen.....	40
6. ARVIOINNIN JA PALAUTTEEN ANNON MENETELMÄT VERKKOKURSSILLA	41
6.1. Itsearviointi	41
6.2. Vertaisarviointi.....	42
6.3. Ohjaajien tekemä arviointi	42
6.4. Opetusportfolio.....	42
7. OPETUSSUUNNITELMATYÖSKENTELY OMANA PROSESSINAMME...43	
Lähdeluettelo:	44

1. JOHDANNOKSI

Alkuperäinen idea kehityshankkeen teemasta syntyi Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun (TAOKK) koulutusryhmän 5T1M lähipäivänä, jolloin opettaja Pekka Kalli pohti ääneen, miten TAOKKin nykyinen opettajan pedagogisten opintojen opetussuunnitelma on syntynyt täydentämällä, muokkaamalla ja korjaamalla vanhaa. Samalla hän pohti, että suunnitelma voisi olla hyvinkin toisenlainen, mikäli se olisi rakennettu puhtaalta pöydältä lähtien liikkeelle jostakin opetusnäkemyksestä tai oppimisen ideologiasta.

Hankkeemme ideana olikin kokeilla, miten tällainen ideologiasta tai oppimisnäkemyksestä liikkeelle lähtevä opettajan pedagogisten opintojen opetussuunnitelman ja toteutussuunnitelman rakentaminen voisi toimia. Valitsimme lähtökohdaksemme tutkivan oppimisen, koska se haastaa mielenkiintoisella tavalla perinteisen pedagogisen ajattelun. Olemme myös kaikki tutkijoita ja meillä on käytännön kokemusta tutkimusprosesseista, niiden ongelmista ja mahdollisuuksista. Myös tästä taustastamme käsin oli mielekästä tarkastella, kuinka tutkimuksellinen prosessi on mahdollista tuoda niin opetuksen käytäntöihin kuin opetussuunnitelma-työskentelyyn.

Tähän alkuperäiseen ajatukseen tuli muutos, kun meitä pyydettiin mukaan työryhmään, joka suunnittelee vuoden kestävästä opettajan pedagogisten opintojen verkko-sovellusta ESR – rahoitteisena hankkeena. Projektin tavoitteena on järjestää Länsi-Suomen läänin alueella, erityisesti Pirkanmaan alueen ammatillisen koulutuksen opettajille ja muille oppimiseen osallistuville 1-vuotinen opettajankoulutus verkko-opetuksena. Projektin vastuuhenkilönä on TAOKKin yliopettaja Marjatta Myllylä. Lähdimmekin mukaan ERS -projektiin ja kehityshankkeemme muuttui. Kun alkuperäisenä ajatuksena oli luoda imaginaarinen opetussuunnitelma, niin nyt olimme lähteneet mukaan rakentamaan todellisen koulutuksen todellista opetussuunnitelmaa.

Opetussuunnitelman laadintaa ovat ohjanneet omat kokemuksemme, sillä olemme parhaillaan suorittamassa kyseistä koulutusta monimuoto-opetuksena. Verkko-opetuksen kokemusta olemme hankkineet muissa yhteyksissä. Olemme kokoontu-

neet yhdessä miettimään, mitä muuttaisimme ja minkä pitäisimme opetussuunnitelmassa ennallaan, jos meillä olisi valta ja vapaus tehdä se. Tällainen lähtökohta mahdollistaa sen, että voi pyrkiä irti valmiista kaavoista ja etsiä uusia suuntia lähestyä asiaa. Tietenkin aina voidaan kysyä onko enää mitään uutta löydettävissä. Uutta tämä onkin ensisijaisesti meille. Suunnittelu-työryhmään kuuluu meidän lisäksi TAOKKin opettajia ja verkko-opetuksen asiantuntijoita. Heidän roolinsa onkin ollut merkittävä verkko-opetussuunnitelma-ehdotuksemme syntymisessä. He ovat kommentoineet ehdotuksiamme ja pyytäneet tarkennuksia ja perusteluita ehdotetuille sisällöille, opetustehtäville, lähipäivien rakentamiselle, jne.

Olemme ottaneet työskentelymme tukipilariksi tutkivan oppimisen ideologian. Sen synnyttämät mietteet ovat ohjanneet ehdotelmamme syntyä. Tutkivan oppimisen ajatus kiinnittyy Bereiterin (2002 ref. Hakkarainen ym. 2005a, 15) näkemykseen siitä, että koulujärjestelmää voisi kehittää jäljittelemällä tieteellisille tutkimusryhmille ja asiantuntijaorganisaatioille tyypillisiä tapoja käsitellä ja työskennellä tiedon kanssa. Tutkivassa oppimisessa yhdistyvät kognitiivinen ja konstruktivistinen oppimisenäkemys. Ongelmanratkaisun ohjaama tutkimusprosessi synnyttää ongelmien ympärille organisoitua tietoa, joka ei ainoastaan tue syvällisen käsitteellisen ymmärryksen muodostumista vaan myös käsitteellistä uudelleen organisoitumista. Opiskelijasta ei tule asiantuntijaa, vaikka hänelle pystyttäisiin välittämään kaikki asiantuntijan hallitsema sisällöllinen ja prosessitieto. Hänen täytyy oppia itse etsimään keinoja ymmärtää syvemmin. Siinä kysyminen ja kysymyksiin vastaaminen voivat auttaa. Käsitteiden merkitys tiedon rakentamisessa onkin merkittävä! Tutkivan oppimisen sanastossa on monia mielenkiintoisia käsitteitä, jotka voivat auttaa jäsentämään myös opettajuutta ja pyrkimystä sen opettamiseen. Tällaisia käsitteitä ovat mm. tiedollinen toimijuus, älykkään toiminnan itseorganisoituminen, itseluottamuksen lahja ja yhteisöllinen vastuu.

2. OPETUSSUUNNITELMAN RAKENTAMISESTA

Opetussuunnitelmatyö on tärkeä osa opettajan työtä ja toimenkuvaa. Tämän hankkeen myötä pureudumme opetussuunnitelman tekemiseen. Näin saamme valmiuksia pohtia opetussuunnitelmien taustalla olevia pedagogisia lähtökohtia ja niiden mahdollisuuksia toteutua käytännössä. Tätä kehityshanketta toteutettaessa on ollut

mahdollista tuoda myös omakohtaiset kokemukset mukaan opetussuunnitelmatyöskentelyyn. Erityisen lisänsä siihen on tuonut toteutus verkkopohjaisena koulutuksena, mikä on laittanut pohtimaan monia asioita ja tilanteita uudesta näkökulmasta.

Opetussuunnitelma ajatellaan opetuksen ja opintojen suunnittelun välineeksi. Sen tarkoituksena on auttaa rakentamaan opetus hallituksi ja ehjäksi kokonaisuudeksi. Opetussuunnitelman avulla on mahdollista poistaa päällekkäisyyksiä ja osoittaa yhteyksiä opintojen kokonaisrakenteen sisällä. Opetussuunnitelmamalleja on monenlaisia. Opetussuunnitelmamallilla tarkoitetaan opetussuunnitelman rakentamisen logiikkaa, joka voi rakentua opintojaksoiksi, jotka puolestaan pohjautuvat oppiainejakoon. Tai se voi perustua moduulijatteluun, jolloin jokainen moduuli muodostaa osaamisalueen, joka tulee suorittaa kokonaisuutena ennen seuraavaan moduuliin siirtymistä. Opetussuunnitelma voi rakentua myös projektimaiseksi tai juonnetyypiseksi suunnitelmaksi, jolloin opintokokonaisuuksia ei määritellä opintojaksoina tai osaamisalueina, vaan läpi koulutuksen kulkevinä monitieteisinä tai useista oppiaineista koostuvina asiantuntijuuden ydinkokonaisuuksina. (Karjalainen 2003.)

Opetussuunnitelmassa tulisi määritellä koulutuksen perustehtävä, tavoiteltavat kompetenssit ja yleistavoitteet, opetussuunnitelmamalli sekä opintokokonaisuuksien ja oppikurssien sisällöt, kuormittavuus ja työtavat, mutta myös ajatus siitä, miten opetussuunnitelmaa kehitetään edelleen (Karjalainen ym. 2003, 57 – 59). Karin, Koron ja Nöjdin (1990, 70) mukaan opetussuunnitelman tulee sisältää kasvatuspäämäärät, oppiaineiden rungon (sisällöt, tiedot, taidot), joukon toimintoja ja harjoituksia, jotka tulee suorittaa ja kontrollointimallin. Opetussuunnitelmaa voikin nimittää koulutuksen arvojen, tiedollisten ja sisällöllisten tavoitteiden sekä menetelmällisten toimintatapojen kuvaukseksi.

Opetussuunnitelmatyöskentelyn ylin ja määräävin periaate on pedagogiikka, joka tähtää oppimisen laadukkuuteen ja syvyyteen. Mitä huonommin opetussuunnitelma onnistuu kuvaamaan ja perustelemaan opiskelijan oppimisen etenemisen ja opintojen tarkoituksellisen kokonaisuuden, sitä heikompi se on pedagogiselta tasoltaan (Karjalainen ym. 2003, 43.) Mitä sitten on pedagogiikka? Lienee olennaista kuvata

myös tuo käsite, koska olemme rakentamassa opettajan pedagogisten opintojen opetussuunnitelmaa. Pedagogiikalla tarkoitetaan kasvatusoppia ja se on rinnakkainen käsite kasvatustieteelle. Pedagogiikka on alaltaan laajin kun sitä suhteutetaan vaikkapa didaktiikkaan ja opetussuunnitelmaan.

Opetusoppi tai opetustiede on puolestaan didaktiikkaa, joka yleensä jaetaan vielä normatiiviseen ja deskriptiiviseen didaktiikkaan. Nämä eivät varsinaisesti ole toisistaan erotettavissa, mutta painotus on nimitysten mukainen. Karkeasti jaotellen deskriptiivinen didaktiikka keskittyy kuvaamaan ja tutkimaan opetustilannetta tai opetusprosessia, kun taas normatiivinen didaktiikka pyrkii sääntelemään ja normittamaan sitä. (ks. esim. Kari ym. 1990.) Opetussuunnitelmatyöskentely sijoittuu näin ollen normatiivisen didaktiikan alle tai kuten Uusikylä ja Atjonen (2005, 50) toteavat opetussuunnitelma on didaktiikan alakäsite, kun ajatellaan että didaktiikka on jaettu vanhastaan opetusmenetelmäoppiin (miten opetetaan) ja opetussuunnitelmaoppiin (mitä opetetaan).

Opetussuunnitelmia rakennetaan opetusjärjestelmän eri tasoilla. On valtakunnan tasoinen, koulukohtainen, opetusryhmää koskeva, opettajan toteuttama ja oppilaan omaksuma opetussuunnitelma. (Kangasniemi 1984 ref. Kari ym. 1990, 66.) Ne kaikki voivat painottaa eri asioita. Opetussuunnitelma muuttuu eläväksi käytännöksi opetusryhmässä opettajan ja oppilaan välisessä kanssakäymisessä. Opetussuunnitelmia pyritään konkretisoimaan toteutussuunnitelmiksi. Tähän hankkeeseenkin on sisällytetty ehdotelma toteutussuunnitelmasta, jota laadittaessa on pyritty hahmottamaan kokonaisuutta myös verkkosovelluksen näkökulmasta.

Opetussuunnitelmaehdotuksemme toteuttaa sekä moduuli- että juonemallin logiikka. Sisällöt muodostavat opintokokonaisuuksia, mutta samalla sisällöllisen opetuksen rinnalla juonen tavoin ja toisiaan täydentäen kulkevat havainnoinnit ja harjoitteluosuudet. Kokonaisuuden voi katsoa muodostuvan tosiaan seuraavista opetusjaksoista, joita suoritetaan sekä lähipäivinä, etätyöskentelynä omissa oppilaitoksissa että verkko-opintoina. Jokaisessa opintojaksossa on omat oppimistehtävät ohjeineen.

Verkkomuotoisessa opiskelussa keskeisen sijan saavat erilaiset oppimisasihoid ja verkossa oleva materiaali. Sen pitää olla kiinnostavaa, monipuolista ja siten oppimiseen motivoivaa. Verkossa toteutettavat tehtävät ovat kirjallisia tehtäviä ja verkkokeskustelua, jotka voidaan suorittaa sekä yksilö- että ryhmätehtävinä. Tehtävät ja pohdinnat tuodaan verkkoon yhteenvetoina ja raportteina. Opiskelijoiden tuottama materiaali on osa yhteistä tiedonrakentamista, minkä vuoksi vertaispalaute ja toisten tuottamien tekstien kommentoiminen ovat keskeisiä työskentelymuotoja. Verkko-opiskelussa on näin läsnä sekä vertaisarviointi että vertaisopettaminen. Opettajan tai tutorin rooli on pääosin motivoiva, ohjaava ja oppimista tukeva.

3. VERKKO OPPIMISYMPÄRISTÖNÄ

Verkkopohjaiset oppimisympäristöt pohjautuvat tieto- ja viestintäteknikkaan. Informaatiotekniikka luo oppimiselle ympäristön, jonka mahdollistamia ratkaisuja tulee pohtia opetuksen käyttötärpeen ja kohdeyleisön ominaisuuksien valossa. Verkkopohjaisten oppimisympäristöjen ytimenä on tietokantajärjestelmä, johon voi tallettaa tekstejä, kuvia ja videokuvaa. Tällaiset ympäristöt on suunniteltu tukemaan tiedon yhteisöllistä rakentelua ja opiskelijoiden välistä vuorovaikutusta. Tekniikan avulla on mahdollista luoda verkkoon oppimisympäristö, joka tarjoaa tietyin rajoituksin ajasta ja paikasta vapaata tilaa opettaa, opiskella ja oppia. Verkossa on mahdollista tarjota joustavia, yksilöllisiä ja opiskelijakeskeisiä opintoja. (Hakkarainen ym. 2005a, 392 ja Nevgi ym. 2003, 377- 382.)

Opettajan ja opiskelijan suhde muuttuu, kun opetus siirtyy painotetusti verkkoon. Silander & Koli (2003, 7) ohjeistavatkin verkko-opetusta suunnittelevaa kiinnittämään huomiota, perinteisen opetusprosessin suunnittelun sijasta, oppijan oppimisprosessiin ja sen suunnitteluun. Tehtävä on haastava, koska jokaisen oppijan voi ajatella käyvän lävitse yksilöllisen oppimisprosessin. Tässä työssä olemme kuitenkin valinneet tutkivan oppimisen näkökulmaksemme, jolloin olemme myös ottamaan lähtökohdaksemme tutkivan oppimisen ideologian mukaisen näkemyksen oppimisprosessista vuorovaikutteisena ja tutkimusprosessinkaltaisena tiedon luomisena. Tiedostamme samalla, että oppiminen on aina kiinni myös ihmisen omista persoonallisista tavoista jäsentää tietoa ja reflektoida oppimaansa.

Verkko mahdollistaa hyvin tutkivan oppimisen ideologian soveltamisen opettamisessa. Ns. Knowledge Forum – oppimisympäristö (ks. tarkemmin <http://www.knowledgeforum.com/>) on ollut käytössä tutkivan oppimisen projekteissa ja se on koettu toimivaksi tavaksi edetä oppijan asiantuntijuuden vahvistamisessa (Hakkarainen ym. 2005b, 213 - 249). Silander ja Koli (2003, 7) korostavat, että verkko-opetuksen yleistyminen tulee muuttamaan opettajan ”työkalupakkia” merkittävästi. Oppimisen tavoitteita tulisi miettiä kysymyksinä ja teemoina, jotka muodostavat ketjumaisesti etenevän prosessin, joka vääjäämättä levittäytyy verkon hyperavaruuteen ja silti sen pitäisi olla hallittavissa, minkä vuoksi etukäteissuunnittelun merkitys korostuu entisestään. Oppimistilanne verkossa voi Silanderin ja Kolin mukaan muodostua mm. oppimistehtävästä, oppimismateriaalista, oppimisaihiosta, opetuksesta, arvioinnista ja ohjauksesta. Oppimisaihio on opiskeltavasta asiasta laadittu, opiskeluun motivoiva virike, joka voi olla esimerkiksi kuva, video, kirjallinen kooste tai animaatio.

Verkko-opetuksen suunnittelupalikoiksi Silander ja Koli tarjoavat seuraavia elementtejä: tavoitteet ja käytänteet, kontekstin luominen, aktivointi, oppimistehtävän kuvaus, tiedonrakentelu, yhteisöllinen tiedon rakentelu tai keskustelu verkossa, reflektio, ohjaus verkossa ja ohjaajan palaute, vertaispalaute, tehtävän palautus, oppimispäiväkirja, luento, itsearviointi, portfolio, oppimisaihio tai oppimismateriaali ja arviointi. (emt., 28 , 37 – 43.)

Verkko-opiskelussa oppijan aktiivinen rooli korostuu ja tiedonprosesoinnin syvyys ja tapa määräävät sen, mitä oppija oppii. Opettajan vaikuttaminen ja ohjaaminen on lähinnä tavoitteiltaan oppijaa aktivoivaa työskentelyä, mutta myös entistä enemmän menetelmällistä ohjausta, eritoten, jos opiskelijalla on ongelmia oppimisympäristön kanssa. (Silander & Koli 2003, 195.) Opettajan roolia on kuvattu myös käsitteillä fasilitaattori ja mentori. Hänen tehtävänä on oppimisprosessin tukeminen, mikä edellyttää niin oppimisprosessin tuntemusta kuin myös verkon oivaltavaa käyttöä. Verkko vaatii opettajalta huomattavan paljon ennakoajattelua ja verkkoviestinnän taitoja. Verkossa opiskelleet ovat kertoneet oppineensa eniten silloin, kun tehtävistä sai nopeasti palautteen ja kun he kokivat, että opettaja oli aidosti kiinnostunut heidän oppimisestaan ja edistymisestään. (Nevgi ym. 2003, 407.)

Konstruktivistisen oppimiskäsityksen yleistymisen myötä opettajan rooli ymmärretään nykyään yhä enemmän ohjaajana. Ohjauksessa on tärkeää tutkia ja kehittää sellaisia metodeja, jotka palvelevat ohjattavan tarpeita ja kehitysedellytyksiä. Ohjauksessa ja opettamisessa oppimisympäristö muodostuu sekä sisäisestä että ulkoisesta oppimisympäristöstä (Ojanen 2000, 149). Sisäinen oppimisympäristö viittaa opiskelijan motivaatioon ja yksilöllisiin resursseihin. Ulkoisella oppimisympäristöllä tarkoitetaan taas laajasti ympäristöä, johon oppimistapahtuma sijoittuu. Eero Ropon (1996 ref. Nevgi ym. 2003, 382) mukaan oppimisympäristö tarkoittaa kokonaisuutta, joka sisältää oppiaineen lisäksi fyysisen, sosiaalisen ja kulttuurisenkin toimintaympäristön, jolloin hän ensisijaisesti viittaa siihen, mistä Ojanen käyttää nimitystä ulkoinen oppimisympäristö. Ojane (2000, 149) mukaa sisäinen ja ulkoinen oppimisympäristö yhdessä muodostavat kasvatuksellisen ilmapiirin ja antavat mahdollisuuden luoda uutta tietoa.

Oppimisen tilanteisuus korostaa oppimistilanteen ja paikan merkitystä sekä oppimistehtävien luonteen vaikutusta siihen, miten ja mitä opitaan. Enkenbergin (1996) mukaan tästä on seurauksena kahdenlaisia haasteita opettajaksi opiskelulle. Ensimmäkin oppimisympäristön tulisi kyetä simuloimaan tilanteita, joissa opittua tietoa ja omaksuttuja taitoja tullaan soveltamaan. Toiseksi haasteeksi hän näkee sen, miten oppimistehtävät ja toiminnot kykenevät välittämään opettajan ammatin kompleksisuuden. Tällä ymmärryksellä on merkitystä ongelmatilanteiden tulkinnessa ja ratkaisussa. (emt., 78.) Vaikka Enkenberg kirjoituksessaan pohtii perinteisemmän (ei verkko-) opetuksen haasteita, on ne mielestämme mahdollista ottaa haasteina vastaan myös luotaessa koulutuksen verkko-sovellusta. Siksi on tarpeen keskittyä erityisesti pohtimaan verkkoa toimintaympäristönä ja sitä, miten optimaalinen oppiminen on saavutettavissa ja mitä erityistä se mahdollisesti edellyttää ”verkko-opettajalta”.

4. TUTKIVAN OPPIMISEN TYÖSKENTELYPERIAATTEITA

Tutkivan oppimisen pedagoginen malli pyrkii tukemaan asiantuntijalle tyypillistä tiedonhankintaa joko tavanomaisen tai tietokoneavusteisen oppimisen yhteydessä. Lähestymistavassa korostuu oppijan aktiivisuus ja yhteistyötaidot. Oppiminen

ymmärretään tutkimusprosessina, joka sisältää tavoitteiden asettamisen, kysymisen, asioiden selittämisen ja saavutetun tietämyksen itsearvioinnin. Lähestymistapana tutkiva oppiminen korostaa, että tietoa tulee purkaa ja rakentaa ratkaisemalla ymmärtämiseen liittyviä ongelmia. (Hakkarainen ym. 2005b, 29 – 30.) Eija Korpinen (1996, 28) on määritellyt opettajakoulutuksen päämääräksi tutkivan opettajan, joka hallitsee eri tilanteiden analysoinnissa tarvittavat menetelmät, osaa tulkita tilanteita ja toimia kulloinkin mielekkäällä tavalla myös muutoksen aikaansaamiseksi.

Tutkivan oppimisen ideologian perusideana on oppia kysymään: kohdistaa katse ja energia tietoisesti johonkin asiaan ja miettiä, mikä siinä on kysymisen arvoista. Opiskeltaessa hyödynnettävään tiedonrakentamisen tikapuita, laaditaan omia työkentelyteorioita ja testataan niitä. Tällöin perustavaa laatua oleva kysymys on, miten saada oppijat löytämään itseään kiinnostavia kysymyksiä, jotka samalla ovat kiinteästi osa opetettavaa ydinaineista. Asian suhteesta opetussuunnitelmatyöhön Hakkaraisen ym. (2005a, 292) ovat todenneet, että opetussuunnitelmasta tulee näkyä kaikkein keskeisimmät käsitteet ja ilmiöt, joihin opetus- ja oppimistoiminta kohdistetaan. On valittava johonkin tiedonalaan tai kurssiin liittyvät keskeiset käsitteet ja rakennettava kurssi niiden varaan. Seuraavaksi esitellään tutkivaan oppimiseen nojaavia näkökulmia, joiden varaan opettajaopiskelua voisi verkko-opetuksessa rakentaa.

4.1. Oppiminen tiedon hankintana

Näkemyks oppimisesta tiedonhankintana painottaa yksilön tiedollista toimijuutta. Oppimiseen liittyy olemassaoloon kiinnittyviä peruskokemuksia, jotka koskevat identiteettiä, sosiaaliseen yhteisöön kuulumista ja saavutusten tunnustamista. Tiedollisen toimijuuden käsitteellä halutaan korostaa toimintatapaa, jossa yksilö ja yhteisö vastavuoroisesti ottavat vastuun omasta tietoon ja tietämykseen kohdistuvasta toiminnastaan. Tunnusmerkillistä on, että tiedon edistämistä organisoidaan, syvennetään ja arvioidaan yhteisöllisesti. (Hakkarainen ym. 2005a, 390.)

Oppimisen kannalta on olennaista kokeeko opiskelija ”omistusoikeutta omaan oppimiseensa ja rohkeneeko hän asettaa ratkaistavakseen älyllisesti haasteellisia ongelmia.” (emt., 358). Tutkivan oppimisen osanottajat työskentelevät tutkimuskohteensa ymmärtämiseksi ja selittämiseksi, samalla he luovat omaa identiteettiään tiedonrakentajina ja luojina.

Oppimisen tavoitteena tulisi olla sellaisten valmiuksien hankkiminen, joiden avulla voi hyödyntää kulttuuriin sisään rakentunutta tietoa ja luoda itse uutta tietoa. Tiedon hankinnan keinot ovat informaatioyhteiskunnassa kansalaistaitojen asemassa (Koski 1998). Tosin tietoyhteiskunnallakin voidaan tarkoittaa monia asioita. Laajasti ymmärrettynä se voidaan määritellä yhdeksi teknologisen kehityksen taloudellissosiaalisiksi malliksi, joka on ilmiönä ristiriitainen ja paradoksaalinen (ks. Enqvist 1999, 7- 10). Tästä huolimatta se vääjäämättä asettaa kansalaisilleen uudenlaisia haasteita, joihin vastaamisessa mm. suhde tietoon ja tiedon jäsentämiseen ja rakentamiseen on keskiössä.

Opiskelun edetessä tietoa hankitaan monin keinoin: lukemalla, seuraten maailman menoa, etsimällä aktiivisesti tietoa eri lähteistä, keskustelemalla yhteisön muiden jäsenten kanssa jne. Konkreettisenä esimerkkinä voidaan ottaa haastattelut tiedonhankinnan menetelmänä. Valmistautuessaan haastattelemaan opiskelija joutuu etukäteen miettimään kysymyksiä ja kartoittamaan ydinasioita, joista tietoa haluaa saada esiin. Haastatteleminen on mahdollinen keino kartoittaa tietoa mm. opettajuuden eri puolista. Myös oppilaiden haastatteleminen tuo oppimisen, opettamisen ja opettajuuden kysymyksiin uuden ja tärkeän tulokulman: Millainen on hyvä opettaja?, Millaista on hyvä opetus? Haastatteluin hankittua tietoa on mahdollista käyttää aineistona kun oppija vastaa oppimistehtäviinsä.

4.2. Oppiminen osallistumisena

Tutkivan oppimisen näkökulmasta oppimaan oppiminen on sekä yksilöllinen että yhteisöllinen projekti, jossa ns. metakognitiivisilla taidoilla on merkittävä rooli. Metakognitiolla tarkoitetaan ajattelu- ja toimintaprosessin suunnittelun, ohjaamisen ja arvioinnin säätelyprosessia. Metakognitiivisten tietojen ja taitojen kehitty-

mistä tukevat sellaiset yhteisöllisen oppimisen muodot, joilla on mahdollista päästä omiin ja toisten metakognitiivisiin prosesseihin. Oppimisympäristöjä, jotka tukevat tätä kehitystä ovat mm. vastavuoroisen opettamisen, hajautetun asiantuntijuuden ja teknologian tukemat oppimisympäristöt. Opiskelijoiden yhteinen osallistuminen on hyvin merkityksellistä, sillä se tarjoaa mahdollisuuden yhteisen ymmärryksen rakentamiseen, joka voi olla kehittyneempää kuin mihin kukaan yksinään yltäisi. Tämän vuoksi työskentely tapahtuu heterogeenisissä ryhmissä toisiaan opettaen ja tukien. Osaaminen ja asiantuntijuus eivät ole enää nyky-yhteiskunnassa kuvattavissa yhden ihmisen taitoina, vaan pikemminkin tieto-verkkojen yhteisöllisenä osaamisena. (Hakkarainen 2005a, 239, 306, 369, 388.)

Vuorovaikutuksen mahdollistaminen ja takaaminen

Sosiaalinen vuorovaikutus on oppimisen konteksti ja mahdollistaa myös oman ajattelun kehittymisen. Nykyään korostetaan sitä, miten älykäs toiminta on sosiaalisesti hajautunutta, mikä tarkoittaa puolestaan sitä, että ihmisen toiminta ei perustu vain sisäisiin muistiedustuksiin vaan myös ulkoiseen, kollektiivisesti rakennettuun ja kulttuuriseen ympäristöön kiinnittyvään tietoon. (Hakkarainen ym. 2005a, 241.)

Ihmisinä olemme viestiviä olentoja. Käytämme kielellisiä, älyllisiä ja fyysisiä keinoja ymmärtääksemme ympäristöämme ja toimiaksemme siinä. Näistä taidoista ja valmiuksista tulemme osallisiksi vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Ihmiset oppivat osallistumalla käytännölliseen ja kommunikatiiviseen vuorovaikutukseen muiden kanssa. Myös ajattelua voidaan hahmottaa vuoropuheluna, johon osallistuvat niin yhteisöt kuin yksilötkin. (Säljö 2004, 104 – 115.)

Verkko-opetuksen toimintaympäristö asettaa vuorovaikutuksen toteutumiselle ehtoja, jotka tulee ottaa huomioon opetuskokonaisuuksien ja – tehtävien laadinnassa. Vuorovaikutuksen tulee tukea yhteisöllisyyttä ja jaetun asiantuntijuuden syntymistä.

Asiantuntijuuden jakaminen

Oppimiseen tähdätään jakamalla vastuita oppimisyhteisön jäsenten kesken. Tämä on tärkeää nostaa esiin myös opettajakoulutuksessa, koska kaikilla opiskelijoilla on jo opetuskokemusta. He muodostavat siten resurssin koulutukselle, ja yhdessä

opettajien kanssa asiantuntijayhteisön. Tämän vuoksi onkin pohdittava keinoja, joilla asiantuntijuuden jakaminen voidaan käytännössä toteuttaa. Yksi tutkivan oppimisen tarjoama sovellus on käyttää verkostopohjaista oppimisympäristöä ”yhteisöllisenä muistikirjana” (Hakkarainen ym. 2005b, 38).

Jaetulla asiantuntijuudella tavoitellaan myös kriittistä ajattelua tukevaa keskustelukulttuuria, jolloin opiskelijoiden ajatellaan olevan ajattelijoita – ihmisiä, joilla on omia mielekkäitä käsityksiä ja ajatuksia maailmasta (Hakkarainen 2005a, 350). Opettajaopiskelijan omat ongelmakohdat ja kokemukset ovat herätteitä, jotka tuottavat kysymyksiä ja motivoivat tiedon etsintään yhdessä muiden opiskelijoiden kanssa. Opettaja on aina myös opiskelija, joka kehittää jatkuvasti persoonallista kasvatustietämystään yhdessä kollegojensa ja oppilaidensa kanssa (Korpinen 1996, 26).

4.3. Oppiminen uuden tiedon tuottamisena

Oppimiseen liittyvät yksilölliset ja yhteisölliset prosessit muodostavat perustan, josta lähtien on mahdollista siirtyä katsomaan oppimisessa tapahtuvia tiedon ja uusien sosiaalisten käytäntöjen luomisen prosesseja. Oppiminen on mahdollista nähdä innovatiivisessa tietoyhteisössä tapahtuvana yhteisöllisenä ponnisteluna jonkin aihepiirin ymmärtämiseksi ja kehittämiseksi. Keskeistä tässä uuden tiedon luomisessa on käsitteellisen tiedon suhde ja vuorovaikutus käytäntöihin kiinnittyvän ns. hiljaisen tiedon kanssa. Tiedonluomisen tulee ymmärtää kohdetta asteittain paremmin hahmottavaksi ja dynaamiseksi prosessiksi. (Hakkarainen ym. 2005a, 246, 249.)

Lukeminen, kirjoittaminen ja kommentointi

Tutkivan oppimisen ideologian mukainen työskentely etenee siis kysymyksiä asettaen ja vastauksia etsien. Kysymyksillä on tiedonluomisessa olennainen merkitys ja kysyvän tutkimuksen malli ottaa huomioon tiedonluomisen dialogisen ja vuorovaikutuksellisen luonteen. (Hakkarainen ym. 2005a, 280)

Yksi merkittävin tutkivan oppimisen työskentelyn muoto on tiedon etsintä eri lähteistä kysymys mielessä. Luettavasta etsitään vastauksia kysymyksiin ja jäsennetään luettua oman kysymyksen suuntaamana. Kyky jäsentää, analysoida ja arvioida kriittisesti lukemaansa on keskeinen taito uuden tiedon rakentamisessa. Lukemisen merkityksellisyys on läsnä myös, kun kommentoidaan toisten tekstejä. Kirjoittaminen on myös keskeinen menetelmä uuden tiedon tuottamisessa ja sen merkitys korostuu erityisesti verkko-opetuksessa. Kirjoittaminen on prosessi, jossa tärkeässä asemassa ovat muiden antamat kommentit. Vuorovaikutus verkossa tapahtuukin pitkälti lukien ja kirjoittaen.

5. EHDOTUS VERKKOKURSSIN OPETUS- JA TOTEUTUSSUUNNITELMAKSI

Tavoittelemme kehityshankkeessamme nykyistä näkyvämpää systematiikkaa opetussuunnitelman rakenteeseen ja koulutuksen konkreettiseen etenemiseen. Mielletämme kokonaisuuden hahmottaminen on tärkeää, opintojen systematiikka tulee kirjoittaa selkeästi auki ja oppimistavoitteet rakentaa ydinasioiden ympärille. Oletamme, että erityisen tärkeää tämä on juuri verkko-opetuksessa. Erityisen tärkeää se on nyt käsillä olevassa hankkeessa myös siksi, että koulutus kestää vain vuoden. Selkeä suunnitelma auttaa opiskelijaa orientoitumaan kokonaisuuteen alusta alkaen ja arvioimaan eri osioiden vaatimaa aikaresursointia omassa elämäkokonaisuudessaan.

Oman suunnitelmaehdotuksemme lähtökohtana on kolme ydinasiaa, oppiminen, opettaminen ja opetustapahtuma sekä opettajuus. Oppiminen suuntaa katseen oppijaan ja käsityksiin siitä, mitä oppiminen on. Opettamisen ja opetustapahtuman tarkastelussa keskiössä ovat opettamisen käytännön kysymykset ja toteuttaminen sekä opettajan rooli. Lisäksi pohditaan opettamisen yhteisöllisyyttä ja sen kiinnittymistä jaettuun asiantuntijuuteen. Opettajuus taas kohdistaa huomion opettaja(opiskelija)n käyttöteoriaan, ammatilliseen kasvuun ja identiteettiin.

Opetussuunnitelmaehdotuksemme lähtökohtana on oletus, että koulutettavilla on kokemusta opettajan työstä. He voivat toimia eri oppiasteilla ja eri opetusaloilla.

Ehdotuksemme keskittyy opettamisen ja opettajuuden kysymyksiin yleensä, ei minkään opetusalan erityiskysymyksiin. Toteutus suunnitelma antaa kuitenkin mahdollisuuden opiskelijoille eriyttää opiskeluaan siten, että oman työn ja oman opetusalan erityiskysymysten pohdinta on mahdollista.

5.1. Opetussuunnitelman rakenne ja laajuus

Opettajakoulutuksen laajuus on 60 op. Opetusministeriön vahvistaman opettajakoulutusohjelman mukaan se rakentuu seuraavasti:

- Kasvatustieteen perusopinnot 10 op
- Ammattipedagogiset opinnot 35 op
- Opetusharjoittelu 15 op

Tässä opetussuunnitelmaehdotuksessa Opetusministeriön ohjelman mukaisesta opetusharjoittelusta käytetään nimitystä työyhteisössä oppiminen, joka sisältää niin havainnoinnit kuin itse opetuksen käytännön harjoittelunkin (opetusharjoittelun).

Verkkopohjaiseen opettajakoulutukseen osallistuvilta edellytetään kasvatustieteen perusopintojen suoritus ennen opettajapedagogisten opintojen aloittamista. Ellei opintoja ole suoritettu koulutukseen valittaessa, ne suoritetaan verkko-opintoina tai muulla tavoin ennen opettajakoulutuksen alkamista. Opettajaopintojen kokonaiskesto on 1 vuosi.

5.2. Ammattipedagogisten opintojen (35 op) ja työyhteisössä oppimisen (15 op) opetussuunnitelmarunko

Verkko-opetus	Lähiopetus	Työyhteisössä oppiminen (15 op)
<p>1. Näkökulmia oppimiseen (10 op)</p> <p>Näkökulmassa keskitytään pohtimaan oppimista ja oppimisen erilaisia ehtoja. Näkökulman tavoitteena on ymmärtää oppimisen yhteiskunnallisia reunaehtoja, perehtyä oppimisesta esitettyihin teorioihin ja tutustua erilaisiin oppimisympäristöihin sekä oppijoihin. Näkökulmassa tutustutaan myös tutkivan oppimisen teoriaan.</p> <p>1.1. Oppiminen ja opetus muuttuvassa yhteiskunnassa Oppimistehtävät: 1. Oppimiskäsitykset ja teorit 2. Opetuksen ja oppimisen muutos</p> <p>1.2. Erilaiset oppijat ja oppimisympäristöt Oppimistehtävät: 1. Erilaiset oppijat omassa työssä 2. Erilaiset oppimisympäristöt</p> <p>1.3. Tutkiva oppiminen Tieto ja tiedonlähteet – verkkokurssi</p>	<p>Aloitusseminaari (2 lähipäivää)</p> <p>Seminaarin tavoitteena on osallistujien tutustuminen toisiinsa sekä perehtyminen koulutuksen sisältöön ja toteuttamiseen. Lisäksi seminaari tarkoituksena on perehdyttää koulutettavat verkko-työskentelyyn.</p> <p>Opetusviestintä (1 päivä)</p> <p>Erityispedagogiikan kysymyksiä (1 lähipäivä) - luento-opetus tms. - yhteinen tutustuminen erityiskouluun/luokkaan</p>	<p>Työyhteisössä oppimisessa tutustutaan erilaisiin oppilaitoksiin, työyhteisöihin ja oppimisympäristöihin. Siinä havainnoidaan opetusta ja harjoitellaan opettamista. Tavoitteena on, että samanaikaisia pedagogisia opintoja suhteutetaan käytäntöön. Havainnoiteja/työyhteisöön tutustumisia on 40 kertaa. Opetusharjoittelukertoja on 30. Harjoittelu toteutetaan joko omassa oppilaitoksessa tai harjoitteluoppilaitoksessa.</p> <p>Ensimmäisen näkökulman aikana työyhteisössä oppimisen painopiste on havainnoinnissa. Havainnoinneista käydään kokoava keskustelu verkossa.</p>

<p>Oppimistehtävät: 1. Tutkiva oppiminen omassa työssä 2. Kehittämishanke uuden tiedon tuottamisena</p>		
<p>2. Näkökulmia opettamiseen ja opettajuuteen (10 op)</p> <p>Näkökulman tavoitteena on pohtia opettajuutta ja opettajan konkreettista työtä. Siinä tutustutaan opetus- ja ohjausmenetelmiin, opetuksen suunnitteluun, sen toteuttamiseen ja arviointiin. Näkökulmassa pohditaan myös opettajan roolia oppimisprosessissa, ryhmän ohjaajana ja yhteiskunnallisena toimijana.</p> <p>2.1. Opettajan rooli oppimisprosessissa</p> <p>A. Opetus- ja ohjausmenetelmät Oppimistehtävät: 1. Onnistunut opetusmenetelmän käyttö 2. Uuteen opetusmenetelmään perehtyminen</p> <p>B. Opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi Oppimistehtävät: 1. OPS oman työn ohjaajana 2. Tuntisuunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja arviointi 3. Opetusjakson tai – kokonaisuuden arvioinnin suunnittelu</p>	<p>4. Työyhteisössä oppiminen ja kehittämishanke (1 lähipäivä) Lähipäivän tavoitteena on perehdyttää opiskelijat työyhteisössä oppimiseen ja sen tavoitteisiin sekä keskustella kehittämishanke-suunnitelmista.</p> <p>5. Opetusviestintä (1 lähipäivä)</p> <p>6. Opetus- ja ohjausmenetelmät – kokemuksia työyhteisössä oppimisesta (1 lähipäivä) Lähipäivän tavoitteena on arvioida ryhmänä työyhteisössä oppimisessa käytettyjä ohjaus- ja arviointitapoja.</p>	<p>Toisen ja kolmannen näkökulman tavoitteena on opetuksen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin taitojen kehittäminen sekä oman työn ammatillinen reflektointi ja eettinen vastuullisuus. Lisäksi painotetaan opettajan roolia työyhteisön jäsenenä.</p> <p>Toisessa ja kolmannessa näkökulmassa painopiste on opetusharjoittelussa. Työyhteisössä oppimisesta laaditaan yksi loppuraportti, joka sisältää sekä havainnoinnin että opetusharjoittelun.</p>

<p>C. Opetuksen kehittäminen Oppimistehtävä: 1. Käyttöteoria ja opetusportfolio kehittämisen välineenä</p> <p>D. Opetusryhmän dynamiikka ja siihen vaikuttaminen (Verkko)luento Oppimistehtävä (eriytetty): 1. Ryhmädynamiikkaan vaikuttaminen</p> <p>2.2. Opettajan toimenkuva Oppimistehtävät: 1. Oman työn metaforat 2. Opettajan toimenkuvan ulottuvuudet</p> <p>2.3. Opetusviestintä Oppimistehtävä: 1. Viestinnän kontekstit</p>		
<p>3. Minä opettajana (15 op)</p> <p>Näkökulman tavoitteena on pohtia omaa opettajuutta, ammatillista kasvua, kehittämisalueita ja työssä jaksamista. Näkökulman aikana tehdään synteesiä omasta opettajuudesta ja suunnataan katse kohti tulevaisuutta. Aiemmin pohditun ja opitun pohjalta kootaan oma käyttöteoria ja opetusportfolio sekä rakennetaan oma opettajuustarina. Opintojakson aikana pohditaan myös työssä jaksamisen kysymyksiä</p>	<p>7. Kehittämishankkeiden käsittely (2 lähipäivää) Lähipäivät on varattu kehittämissankkeiden esittelyyn ja vertaisarviointiin.</p> <p>8. Koulutuksen päätösseminaari (1 lähipäivä) Lähipäivän tavoitteena on arvioida koulutuksessa opitua sekä antaa siitä palautetta.</p>	

<p>sekä laaditaan henkilökohtainen opettajuuden kehittämissuunnitelma. Näkökulmassa tuotetaan myös kehittämishankkeiden lopulliset versiot.</p> <p>3.1. Opettajana kehittyminen</p> <p>Oppimistehtävät:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tieni opettajaksi – tarina 2. Oma käyttöteoria ja opetusportfolio 3. Työssä jaksaminen 4. Minä kehittyvänä opettajana (HOPS) <p>3.2. Kehittämishanke (7 op)</p>		
---	--	--

5.3. Ammattipedagogisten opintojen (35 op) ja työyhteisössä oppimisen (15 op) toteutussuunnitelma

5.3.1 Verkko-opintoina suoritettavat kokonaisuudet

Esittely on rakennettu siten, että jokaisesta kokonaisuudesta on kirjoitettu lyhyt kuvaus. Oppimistehtävät ja kirjallisuus esitellään seuraavaksi. Kirjallisuusluettelot ovat pääsääntöisesti ehdotuksia ja suuntaa-antavia. Opetussuunnitelmaan sisältyvä eriyttäminen ja henkilökohtaisesti rakennetut oppimistehtävät edellyttävät myös tarvittavan lisäkirjallisuuden hankkimista. Joitakin ajatuksia verkkomateriaalista on liitetty kulloisenkin opintojakson yhteyteen hakasulkuihin [], mutta yleisesti ottaen on todettava, että verkkomateriaalin ideointi vaatii merkittävästi laajempaa verkko-opetuksen asiantuntijuutta kuin mikä meillä on ollut tätä suunnitelmaa laatiessamme. Olemassa olevaa verkkomateriaalia kartoitetaan parhaillaan ja hyödynnettävissä oleva materiaali tuodaan osaksi opettajan pedagogisten opintojen verkkokoulutusta. Uutta materiaalia tuotetaan tarpeen mukaan ennen opintokokonaisuuksien käynnistymistä. Projektin yhteistyökumppanina toimiva DIAK ja sieltä erityisesti

Verkkoklinikan asiantuntijat ovat rakentamassa tätä osuutta yhdessä TAOKKin verkkoasioihin perehtyneiden opettajien ja eEdun osaajien kanssa.

1. Näkökulmia oppimiseen (10 op)

OPINTOKOKONAISUUDEN KUVAUS:

Näkökulman tavoitteena on, että opiskelija perehtyy oppimiseen ilmiönä, jolla on niin yksilölliset, yhteisölliset kuin yhteiskunnallisetkin reunaehdot. Opiskelija peilaa opintokokonaisuuden oppisisältöjä omiin kokemuksiinsa oppimisesta ja siihen vaikuttavista seikoista.

Ensimmäisessä näkökulmassa opiskelu sisältää sekä itsenäistä työskentelyä verkossa että neljä lähipäivää. Kaksi ensimmäistä lähipäivää on rakennettu aloitusseminaarin muotoon ja ne käynnistävät koko koulutuksen. Aloitusseminaarin tavoitteena on, että opiskelijat tutustuvat toisiinsa ja koulutuksen sisältöihin sekä käytäntöihin ja että tätä kautta varmistetaan mahdollisimman sujuva aloitus koulutukselle. Aloitusseminaarissa perehdytään erityisesti verkkomuotoisen opetuksen asettamiin edellytyksiin, opetussuunnitelmaan ja sen aikatauluihin sekä työyhteisössä oppimisen käytäntöihin. Lähipäivään sisältyy mm. *kyselytunti*, jonka aikana opiskelijoiden on mahdollista esittää opiskelua ja sen sisältöjä koskevia kysymyksiä. Ensimmäiseen näkökulmaan sijoittuu myös opetusviestinnän lähipäivä, jonka aikana tutustutaan viestinnän harjoitusten kautta lähemmin muihin opiskelijoihin sekä tarkennetaan koulutukseen sisältyvien viestinnän opintojen tavoitteita ja sisältöjä. Näkökulman neljäs lähipäivä keskittyy erityispedagogiikan kysymyksiin. Lähipäiviin sisällytetään kulloisenkin sisällön tavoitteiden mukaisesti luento-opetusta, yksilötehtäviä ja opiskeluryhmissä toteutettavia tehtäviä, arviointeja ja palautteita.

Itsenäisen verkkotyöskentelyn ja lähipäivien rinnalla ensimmäiseen näkökulmaan sisältyy myös työyhteisössä oppimista (ks. työyhteisössä oppimisen toteutussuunnitelma), jonka painopiste on erilaisen opetuksen ja oppimisympäristöjen havainnoinneissa. Havainnoinnit tulee järjestää itse ja ne voi sovittaa omaan aikatauluun sopiviksi. Havainnointikohteiksi tulee valita opetustilanteita eri oppiasteilta ja

eri kouluista, jotta koulutusjärjestelmämme kokonaisuus hahmottuu opiskelijalle omakohtaisesti. Siirryttäessä näkökulmaan kaksi, kaikilla tulee olla havainnoineista 2 /3 tehtynä. Havainnoinnit raportoidaan erilliseen tehtävä-pohjaan.

Näkökulman yksi oppimisympäristö pitää sisällään oppimateriaalin, oppimistehtävät sekä tehtävistä annettavan palautteen ja arvioinnin. Arviointi ja ohjaus ovat sekä opettajakeskeistä, että vertaisryhmän toteuttamaa.

OPPIMISTEHTÄVÄT JA KIRJALLISUUS:

1.1. Oppiminen ja opetus muuttuvassa yhteiskunnassa

Oppimistehtävä 1: Oppimiskäsitykset ja teorit

Valitse toinen seuraavista tehtävistä. Vastaa siihen kirjallisesti (max 1000 merkkiä) käyttäen lähteenäsi tehtävään liittyvää kirjallisuutta. Toimita tehtävä ryhmän opettajalle ja moodleen muille opiskelijoille kommentoitavaksi:

- Tutustu tehtävään liittyvään verkkomateriaaliin (verkossa mahdollisesti videomateriaalia tai kirjallista materiaalia) ja pohdi, millaisia oppimiskäsityksiä ja – teorioita se sisältää.
- Kuvaa lyhyesti kolme eri omaa opetustilannettasi yhden viikon ajalta. Pohdi, millaisiin oppimiskäsityksiin olet perustanut oman toimintasi ko. tilanteissa ja kuinka vallitsevia nämä käsitykset ovat omassa työssäsi.

[Käyttöteorian esittely *oppimisaihiona* verkossa]

Kirjallisuutta: (* ensisijainen)

Engeström, Yrjö (1984) Perustietoa opetuksesta. Valtiovarainministeriö, Helsinki

Kansanen, Pentti (2004) Opetuksen käsitemaailma. PS-kustannus, Jyväskylä.

*Nevgi, Anne et al. (2003) Oppimisenäkemykset antavat perustan opetukselle. Teoksessa Lindblom-Ylänne, Sari et al. (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. WSOY, Helsinki, 82-116.

Poikela, Esa et al. (2001) (toim.) Tutkiminen on oppimista – ja oppiminen tutkimista. Tampere University Press, Tampere.

*Poikela, Sari (2003) Ongelmaperustainen pedagogiikka ja tutorin osaaminen. Tampereen yliopisto, Tampere. 107- 148.

Puolimatka, Tapio (2002) Opetuksen teoria: konstruktivismista realismiin. Tammi, Helsinki.

Säljö, Roger (2004) Oppimiskäytännöt - sosiokulttuurinen näkökulma. WSOY, Helsinki.

*Tynjälä, Päivi (2002) Oppiminen tiedonrakentamisena. Tammi, Helsinki.

Oppimistehtävä 2: Opetuksen ja oppimisen muutos

Haastattele konkariopettajaa mahdollisuuksien mukaan omalta opetusosaltaasi. Kysy esimerkiksi siitä, miten opettamista ja oppimista on ymmärretty ja miten niihin on suhtauduttu hänen uransa aikana. Voit myös haastatella vastaavalmistunutta opettajaa hänen opetusta ja oppimista koskevista näkemyksistään. Muistele omaa kouluaikaasi ja pohdi, mitä eroja havaitset verrattuna nykyiseen ymmärrykseen oppimisesta. Perehdy vähintään yhteen tehtävään liittyvistä kirjoista.

Kirjoita koulutusryhmän keskustelusivuille näkökohtia, joihin kiinnitit huomiota tai joita pohdit tehtävää tehdessäsi. Huomioi kirjoittaessasi haastateltavan yksityisyys ja tietosuoja.

Kirjallisuus: (ensisijainen)*

Antikainen, Ari et al. (2000) Kasvatussosiologia. WSOY, Helsinki.

*Heikkinen, Hannu L. T & Syrjälä, Leena (toim.) (2002) Minussa elää monta tarinaa: kirjoituksia opettajuudesta. Kansanvalistusseura, Helsinki.

Järvinen, Annikki et al. (toim.) (2000) Oppiminen työssä ja työyhteisössä. WSOY, Helsinki.

*Lehtisalo, Liekki et al. (1999) Koulutus ja koulutuspolitiikka 2000-luvulla. Porvoo: WSOY

*Lehtisalo, Liekki (2002) Tieto, oppiminen, sivistys: avauksia ihmisen vuosisataan. WSOY, Helsinki.

*Luukkainen, Olli (2005) Opettajan matkakirja tukevaan. PS-Kustannus, Jyväskylä.

*Luukkainen, Olli (2002) Yrittävä elämänsäsenne: kasvaminen yksilönä ja yhteisönä. PS-Kustannus, Jyväskylä

Silvennoinen, Heikki (2002) Koulutus marginalisaation hallintana. Gaudeamus, Helsinki.

*Syväoja, Hannu (2004) Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja: perussivistystä koko kansalle 1866–1977. PS-Kustannus, Jyväskylä.

*Tolonen, Tarja (1999) Suomalainen koulu ja kulttuuri. Vastapaino, Tampere.

*Tynjälä, Päivi et al. (toim.) (2004) Korkeakoulutus, oppiminen ja työelämä: pedagogisia ja yhteiskuntatieteellisiä näkökulmia. PS-Kustannus, Jyväskylä.

Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso: epätavanomaisen oppimisen puolustus. Vastapaino: Tampere

1.2. Erilaiset oppijat ja oppimisympäristöt

[Luento verkossa: valmis materiaali]

Oppimistehtävä 1. Erilaiset oppijat omassa työssä

Toteutetaan pienryhmissä

Muotoilkaa oppimiskysymys ja laatikaa esitys toisesta seuraavista aiheista.

Käyttäkää tukena tehtävään liittyvää kirjallisuutta.

a. Erilaiset oppijat omassa työssä

b. Monikulttuurisuus oppimisessa

Viekää esitys verkkoon koko ryhmän tutustuttavaksi. Kommentoikaa muiden tekemiä esityksiä. Jokainen ryhmä rakentaa esityksensä itsenäisesti verkossa olevaan tehtävän palautuspohjaan ja jokaisen ryhmän tulee tutustua muiden ryhmien esityksiin ja kommentoida niitä.

[Palautuspohjan suunnittelussa käytetään verkkoympäristön erilaisia työkaluja, esimerkiksi kuvaa, kirjoitusta, ääntä?]

Kirjallisuutta:

Ahvenainen, Ossi; Ikonen, Oiva & Koro, Jukka (2001) Johdatus erityiskasvatuksen käytäntöön. WSOY, Helsinki.

Broady, Donald (1986) Piilo-opetussuunnitelma: mihin koulussa opitaan. Vastapaino, Tampere.

Gillberg, Christopher (1999) Nörtti, nero vai normaali? Aspergerin oireyhtymä lapsilla, nuorilla ja aikuisilla. Atena, Jyväskylä.

Honkala, Satu (toim.) (1999) Solmut auki: näkemyksiä ja kokemuksia monikulttuurisesta koulutyöstä. Opetushallitus, Helsinki.

Ikonen, Oiva (2000) Oppimisvalmiudet ja opetus. PS-kustannus, Jyväskylä.

Ladonlahti, Tarja & Pirttimaa, Raija (toim.) (2000) *Erityispedagogiikka ja aikuisuus*. Palmenia-kustannus, Helsinki.

Myllykoski, Anne-Mari, Melamies, Nina & Kangas, Sari (toim.) (2004) *Itsenäistynyt nuori ja AD/HD*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Rastas, Anna, Huttunen, Laura & Löytty, Olli (toim.) (2005) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Vastapaino, Tampere.

Talib, Mirja-Tytti (2005) *Eksotiikkaa vai ihmisarvoa: opettajan monikulttuurisesta kompetenssista*. Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku.

Talib, Mirja-Tytti (2004) *Kulttuurit ja koulu: avaimia opettajalle*. WSOY, Helsinki

Willis, Paul (1984) *Koulun penkiltä palkkatyöhön: miten työväenluokan nuoret saavat työväenluokan työt?* Vastapaino, Tampere.

Oppimistehtävä 2. Erilaiset oppimisympäristöt

Tutustu opetukseen eri kouluasteilla. Aseta itsellesi kysymys, jossa arvioit oppimisen yhteyttä tiettyyn tai erilaisiin oppimisympäristöihin. Tehtävä suoritetaan opetushavainnoinnin yhteydessä ja se raportoidaan osana havainnointipäiväkirjaa.

1.3. Tutkiva oppiminen

[*Suoritetaan Tieto ja tiedonlähteet – verkkokurssi*]

Oppimistehtävä 1. Tutkiva oppiminen omassa työssä

Jokainen lukee kirjan Hakkarainen, Lonka & Lipponen (2004) *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjänä* ja kiteyttää lukien muodostuneen käsityksensä kirjan kolmesta näkökulmasta (oppiminen tiedonhankintana, oppiminen osallistumisena ja oppiminen tiedon luomisena) tekstiksi ohjaavalle opettajalle, joka antaa siitä palautteen. Tämän lisäksi

käydään oppimisympäristössä koko ryhmän yhteinen aivoriihi teemalla, mihin voin käyttää tutkivaa oppimista omassa työssäni.

Oppimistehtävä 2. Kehittämishanke uuden tiedon tuottamisena

[Kehittämishankkeen ohjeistus materiaalipankkiin] Pohdi millainen on hyvä kehittämishanke ja miten sen kautta on mahdollista tukea omaa ammatillista kasvua ja omaa työyhteisöä. Luonnostellaan ensimmäisiä kehittämishanketta koskevia ajatuksia, aiheita, sisältöjä ja tavoitteita. Nämä puretaan toisen näkökulman ensimmäisen lähipäivän yhteydessä.

2. Näkökulmia opettamiseen ja opettajuuteen (10 op)

OPINTOKOKONAISUUDEN KUVAUS:

Toisen näkökulman tavoitteena on siirtyä yhteiskunnalliselta ja yleisemmältä oppimisen tarkastelun tasolta luokkahuoneeseen, opetustilanteisiin ja oppimisprosesseihin. Tämän jakson aikana perehdytään niihin tietoihin ja taitoihin, joita opettaja tarvitsee konkreettisessa työssään. Näitä taitoja kokeillaan myös käytännössä työyhteisössä oppimisen yhteydessä sekä erilaisten oppimistehtävien kautta.

Näkökulmassa opiskelu etenee verkkotyöskentelynä, lähipäiviin osallistumalla sekä työyhteisössä oppimisena. Jaksoon sisältyy kolme lähipäivää. Ensimmäisen lähipäivän aikana käsitellään opetusharjoittelun toteuttamista sekä puretaan kehittämishanketta koskeva oppimistehtävä. Toinen lähipäivä on opetusviestinnän päivä, jolloin harjoitellaan mm. ajan hallintaa ja opetuksen havainnollistamista. Jakson kolmannella lähipäivällä keskitytään jakamaan opetusharjoittelun kokemuksia ja arvioidaan erityisesti kokeiltuja opetus- ja ohjausmenetelmiä. Lähipäiviin sisällytetään luento-opetusta, yksilötehtäviä ja opiskeluryhmissä toteutettavia tehtäviä, arviointeja ja palautteita.

Työyhteisössä oppimisen (ks. työyhteisössä oppimisen toteuttamissuunnitelma) painotus siirtyy näkökulmassa 2 opetusharjoitteluun ja työskentelyyn ohjaavan opettajan kanssa.

Oppimisympäristö pitää sisällään oppimateriaalin, oppimistehtävät ja ohjeet sekä niiden toteuttamiseen että tehtävistä annettavaan palautteeseen ja arviointiin. Arviointi ja ohjaus ovat sekä opettajakakeskeistä, että vertaisryhmän toteuttamaa.

OPPIMISTEHTÄVÄT JA KIRJALLISUUS:

2.1. Opettajan rooli oppimisprosessissa

A. Opetus- ja ohjausmenetelmät

[*Oppimisaihio*, jossa erilaisia menetelmiä esitellään kootusti ja järkevästi ryhmiteltyinä. Vuorisen (1993) kirjassaan Tuhat tapaa opettaa, esittelemä ”laatikkoleikki” voisi olla toteutettavissa myös verkkomateriaaliksi. Oppimisaihio vaatisi opiskelijaa yhdistelemään menetelmiä mm. erikokoisiin ryhmiin sopivuuden mukaan.]

Oppimistehtävä 1. Onnistunut opetusmenetelmän käyttö

Kirjoita opetuskokemuksestasi, jossa käyttämäsi opetusmenetelmä oli onnistunut. Mieti syitä onnistumiselle. Vie kirjoituksesi moodleen ja kommentoi muiden ryhmäläisten kirjoituksia.

Oppimistehtävä 2. Uuteen opetusmenetelmään perehtyminen

Valitse oppimistehtävään liittyvän kirjallisuuden avulla jokin itsellesi uusi opetusmenetelmä ja pohdi millaista oppimista se mahdollisesti tuottaa, minkälaiseen opetukseen se voisi sopia ja mitä vahvuuksia sekä heikkouksia kyseiseen menetelmään sisältyy? Vie ajatuksesi moodleen ja kommentoi muiden ajatuksia sellaisista opetusmenetelmistä, joista sinulla on omakohtaista kokemusta.

Kirjallisuus:

Bound, David et al. (toim.) (1999) Ongelmalähtöinen oppiminen: uusi tapa oppia. Terra cognita, Helsinki.

Deshler, David (1996) Metafora-analyysi eli sosiaalisia aaveita etsimässä. Teoksessa Mezirow, Jack et al. (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki. 314-332.

Deshler, David (1996) Käsitekartat. Teoksessa Mezirow, Jack et al. (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki. 356-373.

Hänninen, Salme (1996) Minä ja minuus: draamapedagogiikan lähtökohtia ja sovelluksia ammatillisessa opettajakoulutuksessa. Jyväskylän ammatillinen opettajakorkeakoulu, Jyväskylä.

Jungk, Robert (1989) Tulevaisuusverstaat. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta, Helsinki.

Kajanto, Anneli (toim.) (1993). Aikuisten oppimisen uudet muodot: kohti aktiivista oppimista. Vapaan sivistystyön vuosikirja. Kansanvalistusseura ja Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, Helsinki.

Kekäle, Jouni (1994). Luento opetuksen kehittäminen – vähemmällä luennoimisella parempiin tuloksiin. Oulun yliopisto, Oulu.

Kuittinen, Matti (1994). Mitä luennoinnin sijaan?: malleja opiskelijan itsenäisen työskentelyn lisäämiseksi. Oulun yliopisto, Oulu.

Kupias, Päivi (2000) Oppia opetusmenetelmistä. Educa-instituutti, Helsinki.

Lonka, Kirsti & Lonka, Irma (1991) Aktivoiva opetus: käsikirja aikuisten ja nuorten opettajille. Kirjayhtymä, Helsinki.

Nikkarinen, T. (1994). Ongelmakeskeinen opetus, ongelmalähtöinen oppiminen ja aktivoivat opetusmenetelmät: mistä oikein on kysymys. Helsinki: Helsingin yliopisto

Poikela, Esa (2002) (toim.) Ongelmaperustainen pedagogiikka. Tampere University Press, Tampere.

Sahlberg, Pasi et al. (2002) Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. WSOY, Helsinki.

Spence, Gerry (1996) Väittele ja voita: persoonallisuus peliin. WSOY, Porvoo.

Tuomisto, Jukka (1992) Kirjoittaminen oppimisprosessin apuna. *Aikuiskasvatus*. 12: 1, s. 41–43.

Vuorinen, Ilpo (1993) Tuhat tapaa opettaa: menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Resurssi, Naantali.

B. Opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi

Oppimistehtävä 1. Ops oman työn ohjaajana

Valitse toinen seuraavista tehtävistä. Vastaa siihen kirjallisesti ja toimita vastaus ryhmän opettajalle.

- a. Tutki oman oppilaitoksesi tai – aineesi opetussuunnitelmaa ja tarkastele, millä tavoin käytät sitä oman työsi toteuttamisessa ja missä suhteessa ehkä poikkeat siitä.
- b. Tarkastele jonkin oppilaitoksen oman alasi opetussuunnitelmaa ja mieti, miten suunnitelma ohjaa opettajan työskentelyä.

Oppimistehtävä 2. Tuntisuunnitelman laatiminen, toteuttaminen ja arviointi

Toteutetaan osana opetusharjoittelua.

Lue Nevgin ja Lindblom-Ylänteen artikkeli ”Opetuksen suunnittelun työkalut”. Laadi omasta opetuksestasi tuntisuunnitelma ja arvioi sen toteutumista. Kerro, mitä ajatuksia artikkeli tuotti tuntisuunnitelman laadintaan. Vie suunnitelma ja sen arviointi moodleen.

Kirjallisuutta:

Nevgi, Anne ja Lindblom-Ylänteen, Sari (2003) Opetuksen suunnittelun työkalut. Teoksessa Lindblom-Ylänteen ja Nevgin (toim.) Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. WSOY, Porvoo. 236-252.

Uusikylä, Kari & Atjonen, Päivi (2005). Didaktiikan perusteet. WSOY, Helsinki.

Oppimistehtävä 3. Opetusjakson tai – kokonaisuuden arvioinnin suunnittelu

[Arvioinnista *oppimisaihio* verkkoon, hyödyntäen kysymyssanoja miksi?, mitä? ja miten?]

Perehdy oppimistehtävään liittyvään kirjallisuuteen. Laadi arviointisuunnitelma opettamastasi opetusjaksosta tai kokonaisuudesta. Pyri käyttämään suunnitelmassa arviointitapaa, jota et yleensä käytä. Vie suunnitelmasi moodleeseen.

Kirjallisuus:

Holopainen, Pirkko; Ikonen, Oiva ja Ojala, Terhi (2001). Arviointi opetuksen ja oppimisen ohjausta tukevana toimintana: tukea tarvitsevien opetuksen kehittäminen kunnissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus, Helsinki.

Koppinen, Marja-Leena; Korpinen, Eira ja Pollari, Jorma (1994). Arviointi oppimisen tukena. WSOY, Helsinki.

C. Opetuksen kehittäminen

Oppimistehtävä 1. Käyttöteoria ja opetusportfolio kehittämisen välineinä

Pohdi ja tutki, mitä käyttöteorialla tarkoitetaan ja mitä se sisältää? Luonnos-tele ensimmäinen versio omasta käyttöteoriastasi. Tutustu erilaisiin verkossa oleviin opetusportfolioihin ja muutamaaan portfolioita tarkastelemaan kirjaan / artikkeliin

/ www-sivuun. Mieti tämän pohjalta, miksi opettajan kannattaa tehdä opetusportfolio ja minkälainen portfolio tukee parhaiten opetuksen kehittämistä.

Suunnittele ensimmäinen versio omasta opetusportfolioistasi.

Kirjallisuutta:

Pollari, Pirjo; Kankaanranta, Marja & Linnakylä, Pirjo (toim.) (1996) Portfolion monet mahdollisuudet. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, Jyväskylä.

Tenhula, Tytti (1996). Akateeminen opetusportfolio yliopisto-opetuksen itsearvioinnissa ja meritoinnissa. Oulun yliopisto, Korkeakoulupedagogiikan perusmateriaali; 5.

D. Opetusryhmän dynamiikka ja siihen vaikuttaminen

[(*Verkko*)]uento ja käsittekartan laadinta ryhmädynamiikasta yhteisesti verkossa tämän mahdollistavaa työkalua käyttäen]

Oppimistehtävä 1. Ryhmädynamiikkaan vaikuttaminen

Mitkä ovat omassa oppilaitoksessasi ja työssäsi keskeisiä opetusryhmän dynamiikkaan liittyviä mahdollisuuksia, haasteita tai ongelmia? Muotoile aiheesta itsellesi kysymys. Perehdy (kirjallisuuden, verkon ja / tai tutustumiskäyntien) avulla menetelmiin ja interventioihin, joilla ryhmän toimintaan on pyritty vaikuttamaan tai joilla ryhmää on hyödynnetty opetuksessa. Kirjoita moodleen, mitä opit. Mainitse myös lähteet, joista olet tietoa kerännyt.

Kirjallisuutta:

Kopakkala, Aku (2005) Porukka, jengi ja tiimi – ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita.

Salmivalli, Cristina (2003) Koulukiusaamiseen puuttuminen: kohti tehokkaita toimintamalleja. PS-kustannus, Jyväskylä.

Salmivalli, Christina (2005) Kaverien kanssa: vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. PS-kustannus, Jyväskylä.

Ylijoki, Oili-Helena (1998) Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio. Tampere, Vastapaino.

Öystilä, Satu (2002) Ongelmakohdat ryhmän ohjaamisessa. Teoksessa Esa Poikela (toim.) Ongelmaperustainen pedagogiikka. Tampere University Press, Tampere.

2.2. Opettajan toimenkuva*Oppimistehtävä 1. Oman työn metaforat*

Laadi metafora tai vertauskuva, jolla kuvaat omaa työtäsi opettajana ("Työni opettajana on kuin ...). Mieti, millaisia oletuksia käyttämäsi metaforat sisältävät opettajan roolin, opettajayhteisön ja oppijoiden osalta. Keskustele havainnoistasi verkossa muiden ryhmäläisten kanssa.

Kirjallisuutta:

Deshler, David (1996) Metafora-analyysi eli sosiaalisia aaveita etsimässä. Teoksessa Mezirow, Jack et al. (toim.) Uudistava oppiminen. Kriittinen reflektio aikuiskoulutuksessa. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, Helsinki. 314-332.

Nummenmaa, Anna Raija ja Karila, Kirsti (2005). Metaforat päiväkodin työtodellisuuden tulkkeina. Kasvatus 36 (5), 373-382.

Oppimistehtävä 2. Opettajan toimenkuvan ulottuvuudet

Toteutetaan pienryhmissä

Tutkikaa yhtä seuraavista opettajan toimenkuvan piirteistä tai ulottuvuuksista: opettaja työyhteisön jäsenenä, opettaja yhteiskunnallisena vaikuttajana, opettaja eettisenä toimijana sekä opettaja yhteistyöverkostoissa. Raportoikaa työskentelyn tulokset muille pienryhmille moodlessa. Raporttien pohjalta koulutusryhmä kokoaa yhteisen näkemyksen opettajuuden koko kuvasta haluamallaan tavalla.

Kirjallisuutta:

Kiilakoski, Tomi et al. (toim.) (2005) *Kenen kasvatus: kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus*. Vastapaino, Tampere.

Kohonen, Viljo & Leppilampi, Asko (1994) *Toimiva koulu: Yhdessä kehittäen*. Porvoo: WSOY.

Puolimatka, Tapio (2004) *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Tammi, Helsinki.

Sallila, Pekka ja Malinen, Anita (2004) (toim.) *Opettajuus muutoksessa*. Aikuiskasvatuksen 43. vuosikirja. Kansanvalistusseura.

Tirri, Kirsi (1999) *Opettajan ammattietiikka*. WSOY, Porvoo.

Uusikylä, Kari (2003) *Vastatulia: inhimillisen kasvatuksen ja koulutuksen puolesta*. PS-kustannus, Jyväskylä.

Vuorikoski, Marjo (2003) *Opettajan vaiettu valta*. Vastapaino, Tampere.

2.3. Opetusviestintä

Oppimistehtävä 1. Viestinnän kontekstit.

Kerro muille, minkälaisia viestinnän taitoja omassa opetuksessasi tarvitset. Tarkastele samalla näiden taitojen suhdetta opetettavaan aineeseesi, oppilaitokseesi ja opiskelijaryhmään.

Jokainen valitsee kiinnostuksensa mukaan jonkun näkökulman viestinnän kontekstin teemaan: erilaiset ryhmät, eri oppitasot ja – ympäristöt, esimerkiksi erityisopiskelijat, ammatillinen koulutus ja verkko-opetuksen viestinnälliset erityispiirteet.

Kirjallisuutta:

Aulanko, Mari (1992) *Minäkö luennoimaan: miksi, kenelle, mitä, miten, miten meni?* Porvoo, WSOY.

Grunwald, Dolf (1996) *Anna persoonallisuutesi puhua: esiintymisen ja esittämisen psykologiaa.* Helsinki, Yliopistopaino.

Honkamäki, Sanna (1999) *Opetus, vuorovaikutus ja yliopisto.* Jyväskylä, Koulutuksen tutkimuslaitos.

3. Minä opettajana (15 op)

OPINTOKOKONAISUUDEN KUVAUS:

Näkökulmassa kolme yleisemmästä oppimisen ja opettajuuden tarkastelusta siirrytään kohti jokaisen omaa yksilöllistä tapaa kokea ja ymmärtää opettajuus. Nyt tarkastelun kohteena on nimenomaan minä opettajana ja oppimisen ohjaajana. Opetuskokonaisuuden kantavana teemana on koota yhteen aiemmin opittua ja henkilökohtaistaa koulutuksen anti. Näkökulmassa tehdään synteesi omasta opettajuudesta

ja sen kehittämistä. Opintokokonaisuuteen sisältyy myös kehittämishankkeen raportointi. Lisäksi työyhteisössä oppimisesta laaditaan loppu-raportti.

Opiskelu etenee itsenäisesti työskennellen verkossa. Jaksoon sisältää myös kolme lähipäivää. Lähipäivistä kaksi käytetään kehittämishankkeiden esittelyyn ja kommentointiin. Kolmas lähipäivä on koulutuksen päätösseminaari, jolloin kootaan yhteisesti koettua, annetaan palautetta ja suunnataan katse eteenpäin.

Oppimisympäristö pitää sisällään oppimateriaalin, oppimistehtävät ja ohjeet sekä niiden toteuttamiseen että tehtävistä annettavaan palautteeseen ja arviointiin. Arviointi ja ohjaus ovat sekä opettajakeskeistä, että vertaisryhmän toteuttamaa.

3.1. Opettajana kehittyminen

[*Oppimateriaaliksi verkkoon:* Ojanen, Sinikka (1996) Reflektion käsite opettajan koulutuksessa. Muotihulluus vai kasvatuserformin kulmakivi? Teoksessa Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. s. 51 – 61.]

Oppimistehtävä 1. Tieni opettajaksi – tarina

Kirjoita tarina omasta tiestäsi opettajaksi. Pohdi myös, miten tarina etenee tulevaisuudessa. Lähetä tarina ryhmän ohjaajallesi.

Oppimistehtävä 2. Oma käyttöteoria ja opetusportfolio

Laadi oma käyttöteoria ja opetusportfolio. Käyttöteoria voi myös olla osa opetusportfolioa.

Oppimistehtävä 3. Työssä jaksaminen

[Jotain materiaalia aiheesta verkkoon tutustuttavaksi – luento tai hyvä artikkeli, joista keskustellaan moodlessa.]

Oppimistehtävä 4. Minä kehittyvänä opettajana (HOPS)

Perehdy yhteen HOPS:n laatimista koskevaan oppaaseen.

Valitse toinen seuraavista tehtävistä:

- a. Palaa opettajaopinnoille asettamiisi tavoitteisiin ja odotuksiin. Pohdi, millainen on toteutunut HOPS sinun osaltasi. Miten se on vastannut asettamiisi tavoitteisiin.
- b. Laadi itsellesi opettajana kehittymisen HOPS.

Kirjallisuutta:

Eriksen, Thomas. H. (2003) Hetken tyrannia. Johnny Kniga, Helsinki.

Skinnari, Simo (2004) Pedagoginen rakkaus. Kasvattaja elämän tarkoituksen ja ihmisen arvoituksen äärellä. PS-kustannus, Jyväskylä.

3.2. Kehittämishanke (7 op)

[Selkeät ohjeet verkkomateriaalina]

5.3.2. Lähiopetuspäivät kootusti (yhteensä 10 päivää)

1. Aloitusseminaari (2 lähipäivää)

Ennakkotehtävät

1. Pohdi ja kirjoita, mitä odotat opettajakoulutukselta. Mitkä ovat tavoitteesi? Missä asioissa haluat itse kehittyä ja mitä haluat oppia? Mitkä ovat vahvuutesi koulutusta ajatellen?
2. Perehdy verkko-opetusta koskevaan kirjallisuuteen. Pohdi verkkoa oppimis-ympäristönä. Mitä haasteita ja mitä mahdollisuuksia se tarjoaa verrattuna perinteiseen kontaktiopetukseen? Miten verkko-opetusta hyödynnetään

omassa oppi-laitoksessasi? Mitä mahdollisuuksia ja rajoituksia sillä on ajatellen omaa opetustyötäsi?

Kirjallisuutta:

Lehtinen, Erno (1997) Verkkopedagogiikka. Edita, Helsinki.

Matikainen, Janne (2001) Vuorovaikutus verkossa: verkkopohjaiset oppimisympäristöt vuorovaikutuksen näyttämönä. Palmenia, Helsinki.

Nevgi, Anne ja Tirri, Kirsi (2003) Hyvää verkko-opetusta etsimässä: Oppimista edistävät ja estävät tekijät verkko-oppimisympäristöissä: opiskelijoiden kokemukset ja opettajien arviot. Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku.

Koulutusryhmän esittäytyminen ja tutustuminen. (Myös odotukset ja tavoitteet koulutukselle.)

Ennakkotehtävän 1 käsittely.

Koulutuksen rakenteen, sisällön ja toteuttamisen esittely.

Ennakkotehtävän 2 käsittely.

Perehdyttäminen verkkotyöskentelyyn.

Koulutettavien omien kysymysten käsittely (kyselytunti).

2. Opetusviestintä (1 päivä)

3. Erilaiset oppijat ja monikulttuurisuus (1 lähipäivä)

Ennakkotehtävä:

Seuraa kuinka mediassa (TV, lehdet jne.) kommentoidaan ja esitetään erityispedagogiikan ja monikulttuurisuuden kysymyksiä

Luento-opetus tms.

Ennakkotehtävän purkaminen.

Yhteinen tutustuminen erityiskouluun/luokkaan.

4. Opetusharjoittelu ja kehittämishanke (1 lähipäivä)

Opetusharjoittelun ohjeistaminen.

Kehittämishanketta koskevan oppimistehtävän purkaminen ja kehittämishenkeen suunnittelua.

5. Opetusviestintä (1 lähipäivä)

Ehdotuksena seuraavat kaksi mahdollisuutta:

1. Koulutettavat videoivat omaa aitoa opetustilannettaan.
2. Kukin valmistelee omalta alaltaan opetustuokion, jonka videoidaan lähipäivänä. Tämän toteutus edellyttää, että ryhmä jaetaan pienemmiksi ryhmiksi ja opetukseen osallistuu useampi viestinnän opettaja.

Vertaispalaute.

6. Opetuksen suunnittelu, ohjaus ja arviointi – kokemuksia opetusharjoittelusta (1 lähipäivä)

Lähipäivän aikana koulutettavat esittelevät harjoittelussa toteuttamiaan opetuksen suunnittelun, ohjauksen ja arvioinnin tapoja ja menetelmiä.

7. Kehittämishankkeiden käsittely (2 lähipäivää)

8. Koulutuksen päätösseminaari (1 lähipäivä)

Palaute koulutuksesta.

5.3.3. Työyhteisössä oppiminen

Koulutuksen työyhteisössä oppimiseen sisältyy työyhteisöihin tutustumista, opetuksen havainnointia sekä harjoitustunteja. Tavoitteena on, että opiskelijat tutustuvat mahdollisimman moniin erilaisiin oppilaitoksiin ja niissä annettavaan opetukseen sekä oppivat suunnittelemaan, arvioimaan ja kehittämään omaa opetustaan.

Työyhteisössä oppimisen keskeisenä ajatuksena on, että samanaikaisia pedagogisia

opintoja sekä peilataan havainnoiteihin että suhteutetaan käytäntöön harjoitustuntien yhteydessä. Koulutukseen sisältyy havainnoiteja / työyhteisöön tutustumisia 40 kertaa. Oman opetuksen harjoittelukertoja on 30.

Havainnoiteja suoritetaan seuraamalla opetusta eri oppiasteilla, kuten ammatillisella toisella asteella, ammattikorkeakoulussa, peruskoulussa, lukiossa ja yliopistoissa. Lisäksi opetusta tulee seurata erityisopetuksen piirissä. Tavoitteena on, että opiskelijat saavat mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan suomalaisesta koulutusjärjestelmästä. Opetuksen harjoittelun voi toteuttaa joko omassa oppilaitoksessa tai harjoitteluoppilaitoksessa. Työyhteisössä oppiminen tehdään yhteistyössä TAOKK:n hyväksymän harjoittelunohjaajan kanssa.

Opintojen ensimmäisen näkökulman aikana työyhteisössä oppimisen painopiste on havainnoinnissa. Havainnoinnit tulee järjestää itse ja ne voi sovittaa omaan aika-tilaan sopiviksi, mutta siirryttäessä näkökulmaan kaksi kaikilla tulee olla havainnoinneista 2 /3 tehtynä. Havainnoinnit raportoidaan erilliseen tehtävä-pohjaan. Havainnointien raportointia voi ohjata seuraavilla kysymyksillä: *Mitä ajatuksia ja tunteita havainnoinnit minussa herättivät? Mitä havainnoinnit minulle opettivat tai mistä asioista haluaisin lisää tietoa?* Havainnoinnissa ja niiden raportoisessa on hyvä kiinnittää huomiota myös pedagogisiin käytäntöihin, kuten opetusmenetelmiin, opetuksen havainnollistamisen keinoihin tai ryhmän ohjaamisen muotoihin. Jokaisen tulee myös aktiivisesti hakea yhteyttä havainnointien ja pedagogisten opintojen oppisisältöjen välillä. Opiskelijan tulee laatia havainnointiansa pohjalta kolme henkilökohtaisesti kiinnostavaa kysymystä, joita pohditaan harjoitteluraportissa. Havainnoinneista käydään myös kokoava keskustelu verkossa.

Opintojen toisessa ja kolmannessa näkökulmassa työyhteisössä oppimisen painopiste on opetusharjoittelussa. Harjoittelutuntien tavoitteena on opetuksen suunnittelun, toteuttamisen ja arvioinnin taitojen kehittäminen sekä oman työn ammatillinen ja eettinen reflektointi. Harjoittelu suoritetaan yhteistyössä ohjaavan opettajan kanssa, johon tuleekin ottaa yhteyttä jo ennen näkökulmaan kaksi siirtymistä, jotta työskentely pääsee hyvin käyntiin. Jos opetusharjoittelu toteutetaan omassa työssä, tulee ohjaava opettaja perehdyttää riittävästi oppilaitokseen ja tuntisuunnitelmat laatia yksityiskohtaisesti. Jos opetusharjoittelu tehdään ohjaavan opettajan oppilaitok-

toksessa, on tarkoituksenmukaista, että osa havainnoinneista tehdään kyseisessä oppilaitoksessa. Opetusharjoittelussa kokeillaan erilaisia opetusmenetelmiä ja opitunneista laaditaan aihepiiri- ja tuntisuunnitelmat. Harjoittelun yhteydessä tarkastellaan myös opettajan roolia työyhteisön jäsenenä.

Työyhteisössä oppimisen kokonaisuudesta laaditaan loppuraportti, joka on synteesi opetuksen havainnoinneista ja harjoittelutunneista opitusta. Raportin laatimisessa on hyvä tukeutua ensimmäisen näkökulman aikana hahmoteltuihin ja toisen näkökulman aikana toiminnoiksi konkretisoituihin kysymyksiin ja oppimis-tehtäviin. Opetusharjoittelun päätteeksi käydään myös palautekeskustelu ohjaavan opettajan kanssa ja hänelle kirjoitetaan palautekirje. Kirje toimitetaan myös kurssin ryhmäopettajalle tiedoksi.

5.3.4. Opetussuunnitelman kehittäminen

Opetussuunnitelma ja sen laadinta on prosessi, joka toistuu ja sitoo opettajia yhteistyöhön ja tavoitteiden pohdintaan. ”Opetussuunnitelma värityy paikallisella oppiaineella ja saattaa koulun opettajien erityisosaamisen hyötykäyttöön.” (Uusikylä & Atjonen 2005, 63). Opetussuunnitelma on jatkuvan keskustelun, arvioinnin ja kehittämisen kohteena.

Tutkivaa oppimista tukevan oppimisympäristön luomisella pyritään siihen, että oppiminen tapahtuu yhteisiä tieto-ongelmia ratkaisemalla. Kehityshankkeena laitimamme opetus- ja toteutussuunnitelma sisältää vasta viitteitä tähän suuntaan ja sen toteutus käytännössä vaatiikin pidemmälle vietyä pohdintaa ja konkretisointia. Myös yksilö- ja ryhmätyöskentelyn suhdetta tulee jatkossa miettiä tarkoituksenmukaisemmaksi. Nyt monet oppimistehtävät on esitetty yksilötehtävien muotoisina, mutta monet niistä ovat mahdollista toteuttaa myös ryhmätehtävinä. Tavoitteenamme on ollut luoda aihio, joka antaa mahdollisuuden muokata suunnitelmaa edelleen ja joka on riittävän joustava ja avoin erilaisille käytännön sovelluksille.

6. ARVIOINNIN JA PALAUTTEEN ANNON MENETELMÄT VERKKOKURSSILLA

Arviointi on keskeinen osa koulutusta. Se toimii oppimisen ja opettamisen väli-
neenä antamalla tietoa opiskeltavien asioiden ymmärtämisestä ja omaksumisesta
sekä opetuksen tavoitteiden saavuttamisesta. Sen avulla on myös mahdollista suun-
nata ja motivoida tulevaa oppimista ja opiskelua sekä opettamista.

Oppimisen arviointia toteutetaan koko koulutuksen ajan. Siihen osallistuvat koulu-
tettavat (itse- ja vertaisarviointi), opettajankoulutuksen opettajat sekä opetuksen
harjoittelun ohjaavat opettajat. Oppimisen arvioinnin lisäksi koulutusryhmä arvioi
ja antaa palautetta koulutuksen toteutumisesta ja kokonaisuudesta sen eri vaiheissa.

Verkkoperustaisessa opetuksessa arviointiin on kiinnitettävä erityistä huomiota.
Arviointi ja palaute - kuten opiskelukin – on toteutettava paljolti kirjallisessa muo-
dossa, mikä vaatii muun muassa aikaresursseja siihen osallistuvilta enemmän kuin
ryhmässä suullisesti annettava palaute.

6.1. Itsearviointi

Itsearviointi on osa opettajaopintojen prosessia. Se on myös osa jatkuvaa ammatis-
sa kehittymistä. Tutkivalle työotteelle perustuva opetussuunnitelma merkitsee tut-
kimuksen näkökulman viemistä osaksi koulutettavien opetustyön käytäntöjä ja
heidän opettajuuttaan. Olennaista on kysyvä, tutkiva ja analysoiva suhde omaan
työkäytäntöön ja omaan ajatteluun. Tätä voidaan monessa mielessä pitää syno-
nyymina kehittäväälle itsearviointille.

Opettajankoulutuksen verkko-opintojen tavoitteena on tukea koulutettavien itsear-
viointia, toisin sanoen heidän valmiuksiaan analysoida ja arvioida omaa toimin-
taansa ja resurssejaan sekä opettajuutensa kehittymistä opettajankoulutuksen ja
koulutettavan henkilökohtaisten tavoitteiden suhteen. Itsearviointiin välineenä käy-
tetään erilaisia omaa työtä tarkastelevia oppimistehtäviä ja portfolioita. Portfoliossa
koulutettavat kuvaavat omaa opetustyötään, pohtivat opettajuuttaan, arvioivat toi-
mintaansa sekä tarkastelevat saamaansa palautetta. Se muodostaa keskeisen oman

toiminnan ja opettajuuden reflektoinnin ja arvioinnin menetelmän opettajakoulutuksen aikana.

6.2. Vertaisarviointi

Vertaisarvioinnin tavoitteena on toimia sekä palautteena että oppimisen menetelmänä. Vertaisarviointia toteutetaan lähipäivien opetuksessa ja verkko-opiskelussa. Jälkimmäisessä sen keskeisenä menetelmänä ovat verkossa tapahtuva keskustelu sekä ohjattu oppimistehtävien kommentointi ja arviointi.

6.3. Ohjaajien tekemä arviointi

Ohjaajat arvioivat opiskelusuoritukset asteikolla hyväksytty-täydennettävä. Eri oppimistehtävissä arviointi perustuu vaihdellen yksilö- ja ryhmäsuoritukseen. Oppimistehtävien hyväksymisen lähtökohtana on annettujen tehtävien ohjeen-mukainen suorittaminen. Opetuksen harjoittelun arvioinnissa huomio kiinnitetään ammatin hallintaan, oppimisen ja opetuksen suunnitteluun, toteutukseen, opetus-viestintään ja – vuorovaikutukseen sekä oppimisen arviointiin.

6.4. Opetusportfolio

Opettajaopintojen näkökulmassa 3 ”Minä opettajana” kootaan oma opetusportfolio. Se on kuvaus opettajan opetustyöstä. Portfolion tulee käsitellä opettajakoulutuksen aikaa, mutta koulutettava voi halutessaan tarkastella siinä opettajuuttaan myös pidemmällä ajanjaksolla. Se sisältää kuvauksen koulutettavan käyttöteoriasta ja tehdystä opetustyöstä siihen liittyvine materiaaleineen (oppimateriaalien kehittäminen, itsearviointi, ohjaavan opettajan palaute, mahdollinen opiskelijoiden antama palaute sekä muu opetustyön kehittäminen ja siihen liittyvä toiminta).

7. OPETUSSUUNNITELMATYÖSKENTELY OMANA PROSESSINAMME

Hanke on mielestämme ollut erittäin sopiva opettajuuden reflektiotehtäväksi. Sen avulla olemme tarkastelleet käymäämme koulutusta uudesta näkökulmasta ja joutuneet samalla arvioimaan olemassa olevaa opetussuunnitelmaa ja toteutus-suunnitelmaa sekä omia kokemuksiamme opettajaopiskelijoina. Erityisen haastavaksi tehtävän on tehnyt kireä aikataulu ja tarve perehtyä verkko-opetuksen perusteisiin siinä mielessä, että miten itse toteuttaisimme koulutuksen verkossa. Ilman muuta on todettava, että aikataulu laittoi rajat sille, miten perusteellisesti teemaan saatoimme päästä sisään. Opetussuunnitelmamme onkin ehdotus, jota voidaan käyttää pohjana, kun eri alojen asiantuntijat yhdessä rakentavat lopullisen toteutettavan opetussuunnitelman ja laativat sen verkkototeutuksen.

Lähdimme liikkeelle purkamalla olemassa olevaa opetussuunnitelmaa ja keskusteltamalla sitä tutkivan oppimisen näkemysten kanssa. Konkreettisesti se tapahtui lukemalla opetussuunnitelmaa / toimintasuunnitelmaa uudelleen. Ensimmäinen tehtävämme oli kuitenkin selvittää, mitkä ovat tutkivan oppimisen oppimisenäkemysten peruslähtökohdat. Aluksi kaikki perehtyivät itsenäisesti tutkivan oppimisen oppimisenäkemysiin lukemalla kirjat: Hakkarainen, Lonka & Lipponen (2005) *Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjänä* ja Hakkarainen, Bollström-Huttunen, Pyysalo & Lonka (2005) *Tutkiva oppiminen käytännössä. Matkaopas opettajille*. Muuta kirjallisuutta käytiin lävitse tarpeen mukaan. Jokainen tutustui myös konstruktivistiseen oppimisenäkemukseen, koska tutkiva oppiminen pohjautuu siihen.

Tämän jälkeen kokoonnuimme keskustelemaan periaatteista, joiden kautta työstimme opetussuunnitelmaa. Keskusteluissa tarkensimme ajatustamme tutkivasta oppimisesta sekä loimme työskentelytavan, jota noudattaen lähdimme liikkeelle. Loimme siis yhteisen vision ja sovimme menetelmällisistä toimintatavoista.

Työskentelymme rakentui seuraaville ideoille:

1. Etsimme ja esitimme kysymyksiä, joihin itse olimme lähteneet etsimään vastausta koulutuksesta.
2. Kävimme lävitse kokemaamme kysyen, mikä on ollut meidän kokemuksemme mukaan toimivaa, ja mihin toivoisimme muutosta.
3. Tutustuimme koulutusta ohjeistavaan lainsäädäntöön ja toisten oppilaitosten opettajaopintojen opetussuunnitelmiin.
4. Työskentelymme on yksilötyön ja ryhmätyön yhdistelmä.

Hanketta ryhdyttiin viemään eteenpäin marraskuussa 2005 ja se valmistui raportin muodossa toukokuussa 2006. Proessin aikana tapasimme kasvokkain säännöllisesti. Jaoimme tehtäviä keskenämme. Tavatessamme keskustelimme itsenäisesti työstämiemme osioiden toimivuudesta. Myös sisällöistä, oppimistehtävistä ja kirjallisuudesta vaihdoin mielipiteitä ja konkreettisesti myös yhdessä tuotettiin hankeraportin tekstiä. Keskustelua käytiin vilkkaasti myös sähköpostin välityksellä.

Hanke toteutettiin siis kolmen opettajaopiskelijan yhteistyönä. ESR- hankkeen suunnitteluryhmä toimi kommentoivana keskustelufoorumina suunnitelmaa laatiessamme. Pyrimme työskentelemään siten, että hyödynsimme myös työtavoissamme tutkivan oppimisen näkemyksiä oppimisesta. Ja tässä kokemuksemme tutkimuksen tekemisestä on ollut meille resurssi – peilauspinta, joka auttoi meitä arvioimaan ja reflektoimaan tutkivan oppimisen kysymyksiä. Rakensimme tutkimuksellisia kysymyksiä, etsimme niihin vastauksia sekä keskustelimme työme tuloksista ryhmässä. Työskentely on ollut mielestämme antoisaa ja opettavaista.

Lähdeluettelo:

Enkenberg, J. (1996) Tutkivaksi opettajaksi kehittyminen. Kognitiivinen näkökulma. Teoksessa: Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Oppimateriaaleja 55. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. s. 73 – 79.

Enqvist, J. (1999) Oppimisen intoa verkkotyöskentelyssä. Acta Universitatis Tamperensis 677. Tampere: Tampereen yliopisto.

Hakkarainen, K., Lonka, K, Lipponen, L. (2005a) Tutkiva oppiminen. Järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä. Helsinki: WSOY.

Hakkarainen, K., Bollström-Huttunen, M., Pyysalo, R. & Lonka, K. (2005b) Tutkiva oppiminen käytännössä. Matkaopas opettajalle. Helsinki, WSOY.

Kari, J., Koro, J. & Nöjd, O. (1990) Johdatus didaktiikkaan ja opetussuunnitteluun. Oppimateriaaleja 4. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Karjalainen, A. (toim.) (2003) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. [Verkkomateriaali]. Oulun yliopisto. Luettavissa osoitteessa:

<http://www.ulapland.fi/files/20040114140834.pdf>. Luettu 20.1.2006.

Karjalainen, A.; Lapinlampi, T.; Jaakkola, E. & Alha, K. (2003) Opetussuunnitelman käsite. Teoksessa: Karjalainen (toim.) (2003) Akateeminen opetussuunnitelmatyö. [Verkkomateriaali]. Oulun yliopisto. Luettavissa osoitteessa:

<http://www.ulapland.fi/files/20040114140834.pdf>. Luettu 20.1.2006. s. 25 - 55.

Korpinen, E. (1996) Tutkiva opettaja ja opettajankoulutus. Teoksessa: Ojanen (toim.) Tutkiva opettaja 2. Oppimateriaaleja 55. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. s. 21 – 30.

Koski, J. T. (1998) Infoähky ja muita kirjoituksia oppimisesta, organisaatioista ja tietoyhteiskunnasta. Opinion sarja. Helsinki: Gummerus.

Nevgi, A.; Kurhila, J. & Lindblom-Ylänne, S. (2003) Kohti virtuaalisia oppimisympäristöjä. Teoksessa: Yliopisto- ja korkeakouluopettajan käsikirja. Toim. Lindblom-Ylänne & Nevgi. Helsinki: WSOY. s. 376 – 402).

Ojanen, S. (2000) Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian kehittelyä. Oppimateriaaleja 99. Helsinki: Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus.

Silander, P & Koli, H. (2003) Verkko-opetuksen työkalupakki – oppimisaihioista oppimisprosessiin. Helsinki: Finn Lectura.

Säljö, R. (2004) Oppimiskäytännöt. Sosiokulttuurinen näkökulma. Helsinki: WSOY.

Uusikylä, K. & Atjonen, P. (2005) Didaktiikan perusteet. Helsinki: WSOY.

Vuorinen, I. (1993) Tuhat tapaa opettaa: menetelmäopas opettajille, kouluttajille ja ryhmän ohjaajille. Resurssi, Naantali.